

Vergaderjaar 2020–2021

35 654

Wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 ten behoeve van de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer in 2021 (Tijdelijke wet Tweede Kamerverkiezing covid-19)

K

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 27 januari 2021

Aan de Tweede Kamer heb ik toegezegd om voor het begin van het verkiezingsreces een stand van zaken te geven over de voorbereiding van de Tweede Kamerverkiezing. In de regeling van werkzaamheden van 20 januari jl. is verzocht deze brief op korte termijn te doen toekomen. Hierbij stuur ik deze brief¹ ook aan uw Kamer.

Tweede Kamerverkiezing op 17 maart a.s.

Alles is erop gericht dat de verkiezingen op 17 maart zo goed en veilig mogelijk kunnen verlopen.

Het kabinet vindt het van groot maatschappelijk en democratisch belang dat de verkiezingen plaatsvinden. Het belang dat kiezers zich kunnen uitspreken over het te voeren beleid, is juist ook in tijden van crisis, zeer zwaarwegend. Het kabinet ziet daarom geen reden om de Tweede

Kamerverkiezing uit te stellen. Ook de gemeenten bereiden zich volop voor op de verkiezing met inachtneming van de covid-19 maatregelen. Met de genomen maatregelen kan de verkiezing plaatsvinden. Het is uiteraard zaak om de ontwikkelingen rond het coronavirus nauwgezet in de gaten te houden om te kunnen bepalen of nieuwe ontwikkelingen gevolgen hebben voor de organisatie van de komende verkiezingen. Eind februari zal ik uw Kamer een nieuwe stand van zaken doen toekomen.

Hieronder ga ik in op de voorbereiding van de Tweede Kamerverkiezing.

¹ Ter inzage gelegd bij de Directie Inhoud.

Stand van zaken van de voorbereiding van de Tweede Kamerverkiezing

Maatregelen die worden getroffen in verband met covid-19

Uw Kamer heeft gisteren ingestemd met de wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 (Kamerstukken 35 654) die een aantal aanvullende maatregelen introduceert voor de Tweede Kamerverkiezing. Voor de dag van kandidaatstelling van 1 februari zal deze wetswijziging in werking treden.

Met de *Tijdelijke wet verkiezingen covid-19* worden maatregelen genomen om de verkiezing met inachtneming van het coronavirus op een goede manier te kunnen laten verlopen.

In het stemlokaal wordt op grond van de regelgeving in alle gemeenten een aantal maatregelen getroffen om de gezondheid van kiezers en stembureauleden te beschermen. Deze maatregelen worden genomen conform de adviezen die het RIVM heeft uitgebracht in relatie tot de organisatie van de verkiezing.

Stemlokalen

- Inrichting die waarborgt dat kiezers in het stemlokaal altijd 1,5 meter afstand van elkaar en van de stembureauleden kunnen houden, onder meer door looproutes.
- Een stembureaulid bij de ingang van het stemlokaal houdt in de gaten of in het stemlokaal voldoende ruimte is voor een nieuwe kiezer. Drukke in het stemlokaal wordt zo voorkomen.
- Hygiënemaatregelen: desinfectie van de handen, schoonmaak van potloden, stemhokjes en andere oppervlakten.
- De kiezer draagt, tenzij de kiezer dat om medische redenen niet kan, ook in het stemlokaal een mondkapje.

Stembureauleden

- Gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen: mondneusmaskers, kuschermen en wegwerphandschoenen.
- Gezondheidscheck door gemeenten voordat stembureauleden (en tellers) aan het werk gaan.
Met het Ministerie van VWS wordt gekeken of de (snel)testmogelijkheden die er zijn, extra onder de aandacht kunnen worden gebracht van stembureauleden.

Kiezers

- Ruimere en nieuwe mogelijkheden om de stem uit te brengen.
  - o Er zijn twee extra dagen, 15 en 16 maart, waarop vervroegd kan worden gestemd in een stemlokaal. Die dagen zijn vooral bedoeld voor kiezers die behoren tot de risicogroepen en daardoor extra kwetsbaar zijn voor het coronavirus.
  - o Kiezers van 70 jaar en ouder krijgen de mogelijkheid om hun stem per brief uit te brengen.
- Het aantal volmachtstemmen dat kan worden uitgebracht is verhoogd van maximaal 2 naar maximaal 3. Dat biedt onder andere de mogelijkheid voor mensen met klachten of in quarantaine op de verkiezingsdag om hun stem uit te brengen.
- De kiezers worden voordat ze de gang naar het stemlokaal maken geïnformeerd over de getroffen maatregelen. Dat gebeurt in de landelijke publiekscampagne die op 1 februari a.s. zal starten (zie verderop in deze brief).
- De kiezers krijgen bij de stempas (die uiterlijk op 3 maart a.s. in het bezit moet zijn van de kiezers) ook de vragen van de gezondheidscheck toegestuurd, met vragen die verband houden met het coronavirus.

Het Ministerie van BZK heeft aan I&O Research de opdracht gegeven te onderzoeken op welke wijze kiezers bij de komende Tweede Kamerverkiezingen denken hun stem uit te gaan brengen. Gemeenten hebben hier ook om verzocht. Het is voor met name gemeenten van belang om hier enig inzicht in te krijgen, bijvoorbeeld om te kunnen bepalen hoeveel stembiljetten er op 15 en 16 maart nodig zullen zijn in de stemlokalen die op die dagen open zijn. De uitkomsten van dit onderzoek, die uiteraard een momentopname zijn, zijn als bijlage² toegevoegd. Dit onderzoek zal medio februari worden herhaald.

Een aantal conclusies uit het onderzoek van I&O Research:

- 81% van de Nederlanders van 18 jaar en ouder is zeker van plan te gaan stemmen. 14% geeft aan waarschijnlijk wel te gaan stemmen. 5% geeft aan (waarschijnlijk) niet te gaan stemmen of het nog niet te weten (57 respondenten), waarbij 22% daarvan (13 respondenten) het coronavirus als reden noemt.
- Van hen die van plan zijn te gaan stemmen, heeft 93% er redelijk tot zeer veel vertrouwen in dat in het stemlokaal op een veilige manier kan worden gestemd. Daarbij wil 40% weten welke maatregelen zijn genomen in het stemlokaal.
- 90% van de Nederlanders van 18 jaar en ouder is van plan om zelf hun stem uit te brengen in een stemlokaal.
- Van de 70-plussers wil 59% in het stemlokaal stemmen, en geeft 28% aan per brief te willen stemmen, voor het merendeel (78% van die groep) is dat vanwege het coronavirus. 12% van de 70-plussers weet nog niet hoe zij gaan stemmen.
- 54% van de Nederlanders die zelf in een stemlokaal gaan stemmen, is van plan om dit op woensdag 17 maart te doen, 5% op maandag 15 maart en 5% op dinsdag 16 maart. 36% weet nog niet op welke dag zij gaan stemmen.

De uitkomsten van dit onderzoek zullen worden benut in de communicatie(campagnes) van het Ministerie van BZK en zijn uiteraard belangrijk voor de gemeentelijke communicatie richting kiezers (o.a. met het oog op verwachte piekmomenten). Zoals bijvoorbeeld uit het onderzoek van I&O Research blijkt, is goede communicatie over maatregelen in het stemlokaal belangrijk. Door het Ministerie van BZK worden hiervoor communicatiemiddelen ontwikkeld, die ook in de toolkit voor gemeenten worden opgenomen. De resultaten van het eerste onderzoek laten verder zien dat een deel van de kiezers die hun stem in een stemlokaal willen uitbrengen, nog geen keuze heeft gemaakt voor een bepaalde stemdag. In de landelijke publiekscampagne is een van de centrale boodschappen dat de Tweede Kamerverkiezing op 17 maart is, en dat de mogelijkheden voor vervroegd stemmen op 15 en 16 maart vooral bedoeld zijn voor kiezers die behoren tot de risicogroepen als gevolg van het coronavirus.

In de week van 1 februari zal de landelijke publiekscampagne van start gaan. Deze loopt tot woensdag 17 maart. De publiekscampagne heeft tot doel om alle kiezers van 18 jaar en ouder te informeren over de maatregelen die worden genomen om de Tweede Kamerverkiezing goed te laten verlopen en welke mogelijkheden er zijn om je stem uit te brengen. Daarnaast vindt maatwerkcommunicatie plaats naar diverse doelgroepen. Voor een effectief bereik van de doelgroepen vindt nauwe samenwerking plaats met intermediaire organisaties, zoals ouderenbonden, vereniging Ieder(in), stichting Lezen en Schrijven, ProDemos en jongerenorganisaties.

² Ter inzage gelegd bij de Directie Inhoud.

Om kiesgerechtigden van 70 jaar en ouder te informeren, wordt in de landelijke publiekscampagne en via intermediaire organisaties (zoals ouderenbonden) voorzien in gerichte communicatie over de stemmogelijkheden bij deze Tweede Kamerverkiezing. Voor kiezers van 70 jaar en ouder komt er een uitleg over (brief)stemmen die bij de stembescheiden wordt meegestuurd, een instructiefilmpje dat helder uitlegt welke stappen moeten worden gezet om gebruik te maken van de mogelijkheid om per brief te stemmen, en vanaf 26 februari a.s. een telefoonnummer waar zij met vragen terecht kunnen over het stemmen per brief.

Voor kiezers die extra toegankelijke informatie nodig hebben (waaronder laaggeletterden, blinden/slechtzienden, doven, licht verstandelijke beperkten), worden aanvullende communicatiemiddelen ontwikkeld, bijvoorbeeld een begrijpelijke en toegankelijk overzicht van de manieren waarop kan worden gestemd. Met de communicatiecampagnes en stembureauinstructie geef ik ook invulling aan de motie van het Tweede Kamerlid Özütok³ die de regering oproept ervoor te zorgen dat mensen met een beperking ook tijdens corona hun kiesrecht op de door hen gekozen wijze moeten kunnen uitoefenen en voor alle leden van de stembureaus een duidelijke instructie te maken zodat iedereen op een passende wijze het kiesrecht kan uitoefenen.

Stand van zaken voorbereiding gemeenten

De gemeenten zijn zeer voortvarend aan het werk met de organisatie van de Tweede Kamerverkiezing. Zij hebben te maken met organisatorische uitdagingen en moeten nieuwe procedures implementeren, bijvoorbeeld voor het vervroegd stemmen en voor het stemmen per brief. De gemeenten worden zoveel mogelijk ondersteund door het Ministerie van BZK door middel van het ondersteuningsteam stemlokalen, in de werving van stembureauleden middels een landelijke campagne, en met inloopspreekuren, webinars en factsheets/nieuwsbrieven⁴.

Stemlokalen

De motie van het Tweede Kamerlid Van Raak⁵ verzocht de regering om er samen met de gemeenten voor te zorgen dat bij de verkiezingen van 17 maart niet minder maar meer stembureaus zullen worden ingericht. Recent heb ik een tweede peiling uitgevoerd naar de stand van zaken rond het aantal stemlokalen en stembureauleden in gemeenten (inclusief openbaar lichamen). Deze peiling is door 315 gemeenten ingevuld en bevat de stand van zaken op dit moment. De uitkomsten van de peiling⁶ treft u als bijlage bij deze brief aan. Door 40 gemeenten is de peiling niet ingevuld, maar is er wel contact geweest met het ondersteuningsteam stemlokalen.

Mijn beeld op basis van deze peiling en van het aanvullend contact van het ondersteuningsteam stemlokalen met de gemeenten die de peiling niet invulden, is dat het aantal stemlokalen op dit moment zeker op peil blijft ten opzichte van de vorige Tweede Kamerverkiezing (in 2017 waren dat er circa 9.300). Het beeld is dat in totaal op 15, 16 en 17 maart ruim 11.000 stemlokalen beschikbaar zullen zijn. Op woensdag 17 maart worden nu circa 9.250 stemlocaties verwacht (waarvan sommige meerdere stembureaus kennen). De meeste gemeenten komen met de stemlokalen op maandag en dinsdag erbij in totaal over drie dagen hoger

³ Kamerstukken II 2020–2021, 35 590, nr. 10.

⁴ Deze factsheets en nieuwsbrieven zijn te vinden op www.verkiezingentoolkit.nl.

⁵ Kamerstukken II 2020–2021, 35 590, nr. 15.

⁶ Ter inzage gelegd bij de Directie Inhoud.

uit dan het aantal lokalen in 2017. Een relatief klein aantal gemeenten verwacht nu minder stemlokalen beschikbaar te hebben dan bij de verkiezing in 2017, waarvan 3% een verschil heeft van meer dan 5 locaties.

Er zijn incidentele signalen van enkele gemeenten binnengekomen dat voorziene stemlocaties moeten afvallen c.q. worden teruggetrokken, bijvoorbeeld omdat de locatie nodig is als vaccinatielocatie. Het ondersteuningsteam biedt in zo'n geval suggesties aan voor vervangende locaties. Over het geheel genomen is het beeld over de beschikbaarheid van de stemlokalen positief.

In de motie van het Tweede Kamerlid Van Esch^{7, 8} is de regering gevraagd om ook te kijken of reguliere stembureaus in de buitenlucht of in goeddeels open ruimtes mogelijk zijn. Gemeenten kijken hier inderdaad naar. In de peiling geven 62 van de 315 gemeenten die de peiling hebben ingevuld aan dat zij gebruik gaan maken van tenten en/of portocabins. 41 gemeenten die de peiling hebben ingevuld zullen daarnaast een drive-through stembureau inrichten.

Stembureauleden

Vanaf begin december loopt de landelijke wervingscampagne Elkestemtelt om gemeenten te helpen met het werven van stembureauleden. De campagne loopt goed en leidt tot veel aanmeldingen. Die aanmeldingen komen zowel op elkestemtelt.nl binnen, als rechtstreeks bij gemeenten. Bij elkestemtelt.nl is de tussenstand (maandag 25 januari) nu circa 70.000 aanmeldingen. Dat is een heel mooi resultaat. Uiteraard is daarmee niet gezegd dat nu ook alle gemeenten zijn voorzien, omdat de aanmeldingen als vervolgstap passend gemaakt moeten worden met de behoefte van de betreffende gemeente. En er ook signalen van gemeenten zijn dat stembureauleden toch niet beschikbaar zijn of zich weer afmelden.

Uit de peiling blijkt dat 238 gemeenten aangeven voldoende stembureauleden te hebben. 74 gemeenten hebben aangegeven nog onvoldoende stembureauleden te hebben, waarvan 12 gemeenten een tekort van 100 of meer stembureauleden hebben. Normaal gesproken werven gemeenten ook volop in januari. Over het geheel genomen is het beeld rond stembureauleden en tellers op dit moment dus positief.

De wervingscampagne loopt nog door tot eind februari. Aan de hand van de resultaten van deze peiling, kijk ik in overleg met de gemeenten die het betreft waar extra gerichte ondersteuning mogelijk is, bijvoorbeeld door verbinding te leggen met het initiatief van de MBO-raad of extra communicatie. Een ruim voldoende aantal reserve stembureauleden blijft van belang. Gemeenten heb ik gevraagd daartoe minimaal 10% aan te houden. Daarnaast ben ik voornemens vanuit landelijk initiatief een beschikbare reservepool van stembureauleden per regio in te richten waar gemeenten gebruik van kunnen maken bij acute uitval van stembureauleden. Dit is een extra vangnet als uitval in de gemeente niet kan worden opgevangen door het eigen reservebestand.

---

⁷ Ter inzage gelegd bij de Directie Inhoud.

⁸ Kamerstukken II 2020–2021, 35 654, nr. 17.

Overige aandachtspunten

Exitpolls in relatie tot vervroegd stemmen

In de Tweede Kamer is de motie-Öztürk⁹ aangenomen die de regering verzoekt om tussentijdse exitpolls zo veel mogelijk tegen te gaan, en hiertoe afspraken te maken met de opiniepeilers. Op 13 januari heb ik overlegd met de bureaus die doorgaans peilingen en exitpolls houden bij verkiezingen. Ten aanzien van het houden van peilingen naar de stemvoorkeur van kiezers, hebben peilbureaus het voornemen om voorafgaand aan de verkiezing de gangbare peilingen te houden en te publiceren. Het is mogelijk dat bij die peiling ook kiezers worden bevraagd die reeds vervroegd hebben gestemd. Dit zal naar het oordeel van de peilers geen representatieve uitkomst kunnen geven van de uitslag. Ook worden op 15, 16 en 17 maart exitpolls gehouden. Aan kiezers die (in een stemlokaal) hebben gestemd wordt dan gevraagd wat hij/zij gestemd heeft. Alle bureaus die aanwezig waren bij het overleg onderschreven dat de uitkomsten van de exitpolls niet voor woensdag 17 maart 21.00 uur openbaar gemaakt moeten worden.

Kiezers buitenland

In de wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 is geregeld dat de stemmen die in het buitenland worden uitgebracht tot en met maandag 22 maart, 12.00 uur kunnen worden ontvangen door het briefstembureau van de gemeente Den Haag. Deze maatregel is getroffen omdat door het coronavirus de briefstemmen mogelijk langer onderweg kunnen zijn. De Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister van Defensie hebben mij laten weten dat zij bij de komende Tweede Kamerverkiezing geen briefstembureaus bij ambassades en op militaire missies instellen. Bij de Vertegenwoordigingen van Nederland in Aruba, Curaçao en Sint Maarten worden wel briefstembureaus ingericht.

De Minister van Buitenlandse Zaken heeft mij verder laten weten dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken tijdens de aankomende Tweede Kamerverkiezing het proces van stemmen in het buitenland op de best mogelijke manier zal faciliteren; kiezers in het buitenland kunnen hun briefstem rechtstreeks naar de gemeente Den Haag sturen, of de briefstem afgeven bij of sturen naar een Nederlandse ambassade, waarna die laatste briefstemmen per omgaande via de diplomatieke koerier naar het briefstembureau in Den Haag worden gestuurd. Tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de gemeente Den Haag zijn daarover afspraken gemaakt. Ook worden de communicatiekanalen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (incl. het 24/7 callcenter) ingezet om kiezers te informeren en kiesregistratie te bevorderen. De teksten worden inhoudelijk afgestemd met de gemeente Den Haag. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft eerder de Tweede Kamer bericht (Kamerstukken II 2018/19, 32 734, nr. 33) dat de briefstembureaus bij de ambassades werden afgebouwd. Daarnaast is in de brief over de opkomst bij de briefstembureaus op ambassades tijdens de Europese Parlementsverkiezingen (Kamerstukken II 2019/20, 35 300 V, nr. 67) gemeld dat de inrichting van briefstembureaus geen wezenlijke meerwaarde oplevert, afgezet tegen de zeer beperkte mate waarin hiervan is gebruikgemaakt en de logistieke belasting en mogelijke veiligheids- en gezondheidsrisico's die hiermee gepaard kunnen gaan.

---

⁹ Kamerstukken II 2020–2021, 35 654, nr. 15.

Gebruik ondersteunende software verkiezingen en de controle op de juiste werking daarvan

In mijn brief aan de Tweede Kamer van 19 november 2020 in reactie op het rapport van de Stichting tegen Hackbare Verkiezingen¹⁰ heb ik aangekondigd dat de Kiesraad en de VNG een voorstel gingen uitwerken om bij de berekening van de uitslag te controleren dat de zogenoemde ondersteunende software verkiezingen (OSV) correct heeft gewerkt. OSV wordt gebruikt door gemeenten, hoofdstembureaus en centraal stembureau om de uitkomsten van de handmatige tellingen (van de stembiljetten) in de stemlokalen op te tellen zodat er uitkomsten worden berekend op het niveau van de gemeenten en kieskringen. Het centraal stembureau, de Kiesraad, gebruikt OSV om de totaaluitslag en de zetelverdeling te berekenen.

Het voorstel van de Kiesraad en de VNG voor de controle van de juiste werking van OSV treft u als bijlage¹¹ bij deze brief aan. De kern van het voorstel is dat elke gemeente voor drie van de lijsten die mee doen aan de verkiezing het totaal op de lijst uitgebrachte stemmen optelt zonder gebruik te maken van OSV. De lijsten die moeten worden gecontroleerd zijn verschillend per gemeente. Welke lijsten het betreft wordt twee dagen voordat de controle moet plaatsvinden aan de gemeenten gemeld. De hoofdstembureaus en het centraal stembureau voeren een controle uit op alle lijsten die meedoen aan de verkiezing. De Kiesraad zal in de zitting waarin de uitslag bekend wordt gemaakt de uitkomsten van de controles openbaar maken.

De afgelopen maanden is door de VNG in samenwerking met de Kiesraad gewerkt aan een voorziening om digitale overdracht mogelijk te maken van de optellingen die met OSV worden gemaakt. Digitale overdracht verlicht de werkzaamheden voor de hoofdstembureaus (er wordt dan volstaan met één maal een handmatige invoer) en maakt consistente controles mogelijk voor de hoofdstembureaus en het centraal stembureau. Tot 2017 werden voor de digitale overdracht van gemeenten naar hoofdstembureaus en van hoofdstembureaus naar het centraal stembureau usb-sticks gebruikt. Vóór de verkiezing van 2017 is deze praktijk gestopt, omdat het gebruik van usb-sticks niet veilig genoeg werd geacht. Sindsdien kijken de gemeenten en de Kiesraad uit naar een mogelijkheid om digitale overdracht weer mogelijk te maken. Ook verschillende fracties in de Tweede Kamer hebben hierom gevraagd. De technische voorziening die de VNG heeft ontwikkeld maakt gebruik van autorisaties waarmee de optelbestanden door gemeenten kunnen worden geüpload en door hoofdstembureaus kunnen worden gedownload. De optelbestanden per kieskring kunnen vervolgens door de hoofdstembureaus worden geüpload zodat het centraal stembureau van de bestanden gebruik kan maken. De optelbestanden zijn digitaal ondertekend. De nieuwe versie van OSV die voor de Tweede Kamerverkiezing wordt uitgerold maakt dat mogelijk.

Op dit moment wordt de technische voorziening door de gemeenten en de Kiesraad getest. Als die test goed verloopt zal de technische voorziening worden gebruikt bij de komende Tweede Kamerverkiezing. Deze digitale overdracht vervangt uiteraard niet de formele overdracht van de papieren processen-verbaal. Dat blijft in stand. Met de Kiesraad en de VNG zullen de controles op de juiste werking van OSV en de technische voorziening voor digitale overdracht na de verkiezing worden geëvalueerd.

¹⁰ Kamerstukken II 2020–2021, 35 165, nr. 27.

¹¹ Ter inzage gelegd bij de Directie Inhoud.

Tot slot

Indien het verloop van het coronavirus in het uiterst ongewenst geval toch zal nopen tot uitstel van de verkiezing, zal het kabinet uw Kamer zo spoedig mogelijk informeren om daarover het oordeel van het parlement te vernemen. Zoals ik eerder aan uw Kamer heb geschreven in mei 2020 en in de wetsbehandeling over de Tijdelijke wet is uitstel een gezamenlijke beslissing van kabinet en parlement. In het onverhoopte geval dat zo'n zwaarwegend besluit overwogen zou moeten worden, zou het kabinet gebruikmaken van adviezen van de Raad van State, de Kiesraad en het Outbreak Management Team. Uitstel van de verkiezing zou, indien aan de orde, bij wet worden geregeld en is daarom een gezamenlijk besluit van de regering en het parlement. In het uiterste geval zal de regering een uitstelwet voorleggen aan het parlement. Een uitstelwet, waarin de nieuwe verkiezingsdatum gelet op het bepaalde in artikel 64 Grondwet zou worden vastgelegd, zal dan uiterlijk in de week van 8 maart door zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer met spoed moeten worden behandeld. Uitstel zal naar verwachting niet kunnen leiden tot een verkiezingsdatum eerder dan eind juni van dit jaar. Behalve dat in dat geval rekening zal moeten worden gehouden met officiële feestdagen, zijn enkele van de belangrijkste bepalende factoren daarvoor: de tijd die de gemeenten nodig hebben om opnieuw de stemlokalen en de stembureauleden beschikbaar te krijgen, de tijd die nodig is voor het bestellen van het benodigde papier voor ruim 13 miljoen stempassen en ruim 13 miljoen stembiljetten en voor het drukken en het verzenden daarvan naar kiezers en gemeenten. De doorlooptijden worden uit voorzorg de komende weken verder gevalideerd. Zoals gezegd is alles er echter op gericht dat de verkiezingen doorgang kunnen vinden.

Verkiezingen zijn van wezenlijk belang in onze democratische rechtsstaat. Met de genomen maatregelen en de inzet van alle betrokken gemeenten, het ministerie en de Kiesraad is alles er op gericht om medio maart betrouwbare en zo veilig mogelijke verkiezingen te kunnen organiseren. Eind februari zal ik u daarover een nieuwe brief met een stand van zaken doen toekomen.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren